

Aan het werk met groene spelen

'Zou jij een artikel kunnen schrijven over jouw aanpak van Zportivo met Groene Spelen, aan de hand van een voorbeeld?'. Dit verzoek kwam van Maarten Massink, die zelf veelvuldig artikelen schrijft in dit vakblad als praktijkredacteur KVLO. Maarten heeft in april 2017 (LO 4) een artikel gepubliceerd over 'beter leren samenwerken' aan de hand van Ebbens 'Samenwerkend leren' en het 'Basisdocument bewegingsonderwijs'. Met mijn passie voor samenwerken en in het bijzonder voor groene spelen, maakte ik snel werk van dit verzoek. Dit artikel is dan ook onder andere gebaseerd op de inzichten van Ebbens, aangevuld met de visie van Deci & Ryan over autonomie, welke een basis vormt in de visie van Zportivo; een speelse methode zelfstandig leren samenspelen.

TEKST ERIK BOOT

Wat zijn groene spelen

De welbekende acrobatiek-les, waarin doe-het-zelf platen, als vanzelf samenwerking sturen, is een voorbeeld van groene spelen. Leerlingen gaan als vanzelf overleggen, elkaar helpen en zijn zonder wedijver met elkaar bezig om samen iets te creëren. Er is geen winnaar of verliezer; je beleeft samen een hoop plezier tijdens dit proces. Tenminste, als er niet van buiten af of van binnen uit, druk gelegd wordt op de creatie als prestatie. Groene spelen zijn coöperatieve bewegingsspe- len, waarin samenwerken met elkaar een 'must' is en waarin een ieder zich verantwoordelijk voelt voor het behalen van een zelfgesteld doel. De groene spelen zijn belangrijk voor de groepsvorming, tijdens intro-weken, kampen, projecten en

▼
Acrobatiek

sportdagen. Ze lenen zich ook uitstekend om het pedagogisch klimaat in een groep te verbeteren tijdens je lessen en geven tevens de leerlingen de gelegenheid zich verder te ontwikkelen als teamplayers. Verderop in dit artikel een suggestie in een voorbeeld, hoe je deze samenwerkvaardigheden kunt volgen en (zelf laten) beoordelen.

Groen in de werkwijze zportivo

Zportivo werkt met zes gedragskleuren, waarvan één van de kleuren 'groen' is. De kleur 'groen' van Zportivo is gerelateerd aan de groene spelen. De zes gedragskleuren zijn ingedeeld naar de complexiteit van samen spelen (zie artikel 'Zportivo on the move' juni 2017). Bij Zportivo wordt, binnen groen, al een hoge mate van sociale verbondenheid tussen de leerlingen verwacht. Het vertrouwen in elkaar en je kunnen inleven in de ander is van groot belang. Je werkt in groen zó samen, dat het proces om een bepaald doel te bereiken belangrijker is dan het daadwerkelijk behalen van dat doel. Dit zie je bij 'het samen een hut bouwen'. Hoe de hut er uiteindelijk uit gaat zien, staat niet van tevoren vast. Soms wordt door leerlingen of docenten in groene activiteiten juist wél het eindproduct enorm belangrijk gemaakt. Je loopt de kans, dat slechts het resultaat bij bijvoorbeeld 'het samen uit de knoop komen' bepalend is voor het gevoel over de samenwerking. Het presteren zit soms de samenwerking in de weg. In de geest van de methodiek van Zportivo zou je kunnen zeggen, dat je als docent een activiteit 'roder' of juist 'groener' kunt maken door het accent te leggen op het proces van samenwerken (groener) of juist op het presteren

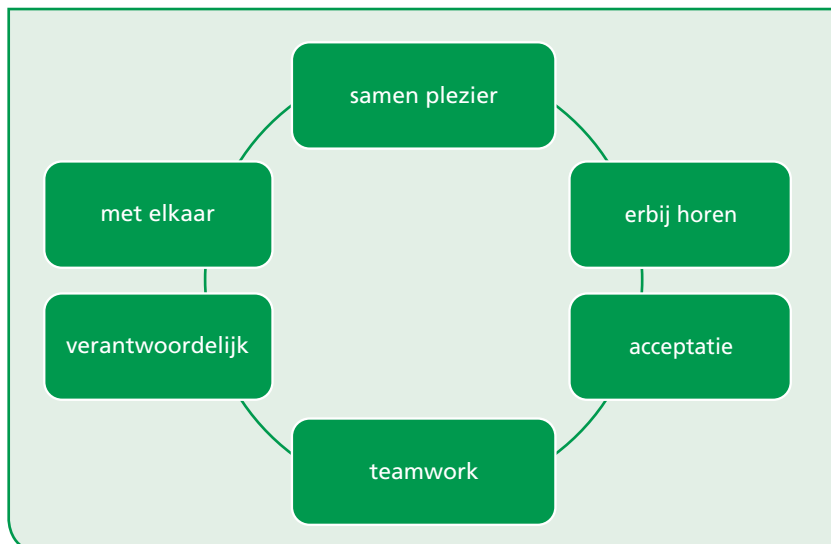
▲ Stokkenbrug

(roder). Als je samenwerkt met twee ploegen tegen elkaar, speel je met deze zienswijze in op 'rood', en staat de prestatie centraal. Je ziet dat ook direct terug in het opblazend fanatisme van leerlingen. In groene spelen, staat het samenwerken zonder van elkaar te winnen centraal, waardoor ruimte ontstaat om bijvoorbeeld fouten te durven maken. Het 'rood' maken kan een heleboel energie vrijmaken, wat een les actiever maakt. In de 'groene' kleur spelen, geef je de nadruk op cohesie en groepsvorming. Voor beiden is wat te zeggen.

Samenwerken is leren samenleven

Tijdens het uitvoeren van groene spelen door leerlingen, vind ik het prachtig om het proces van succesvol samenwerken te observeren. Ik ervaar onmiddellijk dat je met deze activiteiten inspeelt

▼ *Figuur 1: Kernwaarden groene spelen*

Vervoer tweetal

op de drie psychologische basisbehoeften van leerlingen en daarmee de intrinsieke motivatie verhoogt (Deci & Ryan 1985; 2000).

Autonomie. De leerlingen hebben de vrijheid om een activiteit naar eigen inzicht te kunnen inrichten en uit te voeren en daar invloed op uit te oefenen.

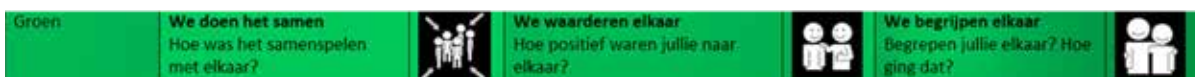
Competentie. De leerling heeft vertrouwen in eigen kunnen.

Relatie. De leerlingen voelen sociale verbondenheid en de verbondenheid met de omgeving, ofwel, zij hebben vertrouwen in anderen en een positief klimaat in de groep.

Samenwerken is één van '21st century skills' en heb je hard nodig op school, zoals samenwerkend leren (zie Ebbens), maar ook in je latere beroepspraktijk, vrije tijd en in je relaties. In groene spelen leren leerlingen de waarde van jezelf kunnen zijn in een groep, zelfvertrouwen hebben, vertrouwen hebben in elkaar, rekening houden met elkaar en de vrijheid van met elkaar spelen en samen te creëren. Je kunt dus gerust stellen: samenwerken is leren samenleven.

Beleven en regelen in groene spelen

Naast 'beter bewegen', welke zichtbaar is in (individuele) motorische prestaties, resultaten en specialisme in bijvoorbeeld sportspelen, atletiek en gymnastiek, moeten we in ons vak ook 'handen en voeten' geven aan 'bewegen belevén', met het accent op groepsgedragsaspecten van leerlingen en ook voor 'bewegen regelen'; het bevorderen van de autonomie van leerlingen en het meer 'los (durven) laten' van de docent. Beleven en regelen hebben een sterke relatie met

▲ *Figuur 2: Licht-Mid-Donker groen*

elkaar in groene spelen; immers, succesvol en plezierig samenwerken tussen leerlingen vindt meestal plaats als iedereen mee kan doen aan een teamtaak zonder (al te veel) bemoeienis van de docent.

Methodische aanpak Zportivo

Ons vak leent zich goed voor een methodische aanpak in de ontwikkeling van het zelfstandig toepassen van sociale vaardigheden in samenwerken. Toegespitst op groene spelen heeft Zportivo een onderverdeling gemaakt binnen de groene spelen, op grond van sociale complexiteit, namelijk:

- sociaal makkelijkere activiteiten (lichtgroen), zoals 'elkaar vervoeren' in een tweetal,
- sociaal gemiddeld complexe activiteiten (midgroen), zoals het 'rotsblok' in een zestal,
- meer sociaal complexere activiteiten (donkergroen), zoals 'stokkenbrug' in een negental.

In alle gevallen zijn het activiteiten waarin de leerlingen samen een bewegingsprobleem moeten oplossen. In deze activiteiten zijn de leerlingen van elkaar afhankelijk en is niet exact voorgeschreven op welke wijze de activiteit wordt uitgevoerd. Makkelijkere samenwerkingsactiviteiten (lichtgroen), zoals 'elkaar vervoeren' zijn uit te voeren met weinig deelnemers en kennen meer structuur. Complexere samenwerkingsvormen (donkergroen), zoals een 'hut bouwen' of 'stokkenbrug' wordt uitgevoerd met een iets grotere groep, kent minder structuur en vergt meer zelfverantwoordelijkheid van de deelnemers. Een docent is met deze indeling beter in staat vormen te kiezen die passen bij de vaardigheden van de groep of individu. Zie verder in dit artikel een voorbeeld hiervan, Rotsblok in midgroen.

▼ *Doe-het-zelf kaarten Zportivo*

Doe-het-zelfkaarten Zportivo

Zportivo werkt met 'doe-het-zelf'-kaarten, waarin bovengenoemd onderscheid is aangebracht in de

drie tinten groen. Inmiddels zijn er vijf mappen 'green2play' beschikbaar met ieder achttien activiteiten in verschillende tinten; totaal dus 90 activiteiten met bij elke activiteit twee variaties.

Het is binnen een les bewegingsonderwijs, maar ook op kamp, bootcamp of sportdag, betrekkelijk eenvoudig om structureel doe-het-zelfkaarten in groen in te zetten. We bespreken er één als voorbeeld: Doe-het-zelfkaart 'Rotsblok' (groep 6,7,8 PO & onderbouw VO)

▲ *Voorbeeld samenwerkingsvorm Rotsblok in mid-groen*

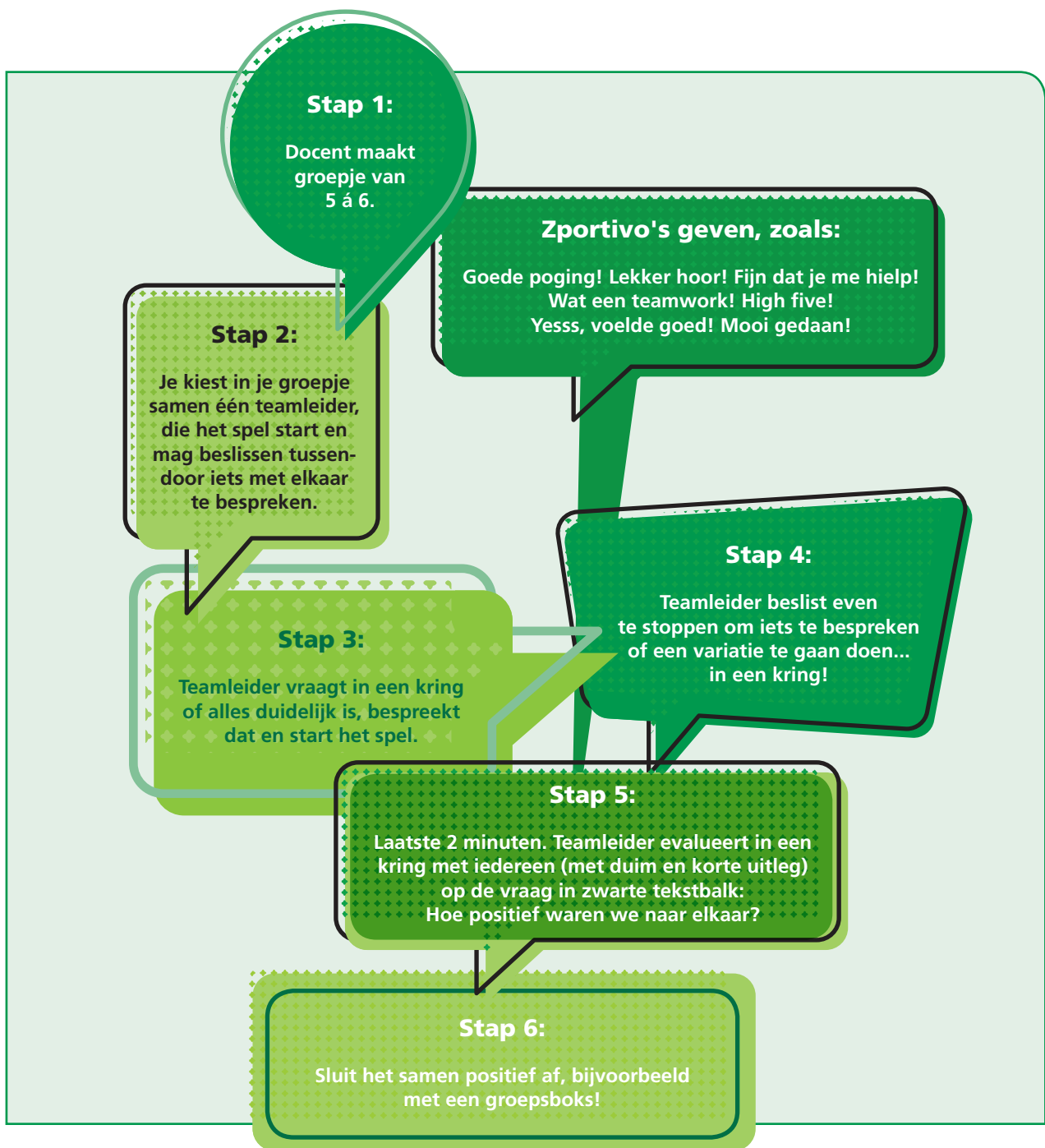
Vaardigheden leerlingen

Wat vraag je zoal in deze activiteit 'Rotsblok' van leerlingen?

Sociale vaardigheden: samen het rotsblok vasthouden en meebewegen; communiceren met elkaar hoe de oefening gaat (in één stand van het rotsblok zitten of staan of rotsblok doorrollen); iemand helpen omhoog te komen en helpen of beveiligen met balans houden.

Rollen en taken hanteren: je kiest in mid-groen een teamleider/aanvoerder, die de opdracht

uitlegt en het spel tussentijds stopt wanneer dit nodig is. Samen overleggen wie welke taak heeft en hoe dit aan te pakken. Iemand op het rotsblok, anderen houden vast. Wie is helper op welke plek? Met elkaar communiceren hoe dat gaat en welke activiteit wordt uitgevoerd aan de hand van de doe-het-zelfkaart en in de tekst in de tekstballonnen en het stappenplan.

Onderlinge feedback geven: elkaar aanspreken op een taak of ander gedrag; elkaar zportivo's geven (= elkaar positief aanspreken, bemoedigen of aanmoedigen); elkaar vragen wat iemand nog wil doen of hoe het gaat. Hoe help je elkaar het best, et cetera.

Onderling reflecteren: samen reflecteren op hoe positief ieder naar elkaar was. Zie zwarte tekst onder de basisactiviteit van de doe-het-zelfkaart. Dit gebeurt in mid-groen centraal met de teamleider/aanvoerder tussendoor of achteraf: reageren

op elkaar met acceptatie voor de mening van de anderen. Vragen naar verduidelijking, uitleg of gevoel. Samen constateren hoe de samenwerking is verlopen. Samen de activiteit afsluiten, bijvoorbeeld met een high-five.

In het stappenplan staat wat in deze activiteit stap voor stap gevraagd wordt van vooral de leerlingen zelf. In mid-groen wordt vaak gewerkt met een teamleider/ aanvoerder om meer structuur te geven aan het groepsproces. In lichtgroen en donkergroen ligt dit anders.

Model samenwerken

Met de volgende checklist, ontleend aan het SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), kunnen leerlingen elkaar, maar ook zichzelf, beoordelen. Als docent kun je hiermee ook prima leerlingen volgen en/of beoordelen. In het geval van het 'Rotsblok' concentreer je je

▲ *Figuur 4: Stappenplan in mid-groen*

Checklist vaardigheden Samenwerken

Naam leerling:
Situatie samenwerken:
Datum:
Ingevuld door:

Licht groen voor een veilige groep 'we doen het samen'	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
1. Bij je groep blijven				
2. Elkaar aankijken tijdens het praten				
3. Vriendelijk op elkaar reageren				
4. Elkaar gelegenheid geven				
5. Een inbreng				
6. D				
7. ...ue groepsopdracht				
8. ...eng van de ander accepteren				
9. Rustig praten en werken				
Mid groen voor een werkgroep 'we waarderen elkaar'	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
11. Het werk plannen en afspraken maken				
12. Vragen stellen aan elkaar				
13. Reageren met respect op wat de andere zegt				
14. Elkaar aanmoedigen mee te doen				
15. Elkaar <i>zportivo's</i> geven				
16. Met alle groepsleden samenwerken				
17. Elkaar helpen zonder voor te zeggen				
18. Hulp vragen aan de ander				
19. Richting geven aan de uitvoering van de taak				
20. Elkaar herinneren aan de opdracht				
Licht groen voor een ontwikkelgroep 'we waarderen elkaar'	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
21. ... van de ander verplaatsen				
23. Oo				
24. Overeenstem				
25. Kritiek formuleren op ideeën				
26. Met elkaar problemen oplossen				
27. Op een vriendelijke manier zeggen dat je het ergens niet mee eens bent				
28. Verschillende ideeën bij elkaar brengen				
29. Ideeën verder uitbouwen				
30. De groep als geheel passende <i>zportivo's</i> geven				

▲ *Checklist vaardigheden Samenwerken Erik Boot/SLO*

op mid-groen. Blijkt de activiteit in mid-groen te hoog gegrepen, is het advies licht-groene activiteiten te gaan doen, of naar andere gedragskleuren te schakelen, waarin een minder complexe vraag is in samenwerken en speelgedrag. Je kunt natuurlijk ook opschalen als het te makkelijk blijkt te zijn.

Taak van de docent

Wat vraag je zoal in deze activiteit 'Rotsblok' van de docent?

Je bevordert, als docent, autonomie door bewust stap voor stap taken en rollen bij de leerlingen neer te leggen of nog beter, dat de leerlingen deze taken en rollen spontaan op zich gaan nemen. In je eigen rol opvatting als docent kun je actief de leerling laten meedenken door actie-vragen te stellen over de opdracht en verloop: 'Wat is het doel van de opdracht', 'Kunnen jullie een voorbeeld geven'. Of meer op het

groepsproces: 'Hoe gaan jullie dat aanpakken' 'Hoe kun je elkaar helpen' (zie ook 'Samenwerkend leren' Ebbens, Ettekovén en van Rooijen, 1997). Elk fase van autonomie vraagt een andere rol van de docent. Globaal verloopt dat in stappen van instrueren, naar activeren, naar meer begeleiding op afstand. Zportivo hanteert een zevensprong op meerdere aspecten , zoals; in een team werken, rollen en taken uitvoeren, voor jezelf opkomen, actief luisteren, met kritiek omgaan, evalueren/reflecteren.

Hieronder een voorbeeld van zo'n zevensprong op het gebied van 'verantwoordelijkheid nemen'. Bij het 'Rotsblok' verwacht ik tussen stap 3 en 5 te zitten (mid-groen). De docent heeft, naar verwachting, vooral een bevestigende en versterkende rol.

Conclusie

Groene spelen zijn niet meer weg te denken uit het arsenaal van een LO-er. In die groene spelen zijn sociale vaardigheden en samenwerken prominent aanwezig. Deze vaardigheden kun je specifiek inkleuren, zodat er een hanteerbaar model ontstaat, waarin je je les perfect kunt inrichten. Bovendien kun je leerlingen beter beoordelen en volgen in hun ontwikkeling.

Zportivo speelt daarop in met praktische tools, met als bedoeling:

- 1 groene spelen structureler toe te voegen aan het jaarprogramma bewegingsonderwijs,
- 2 mogelijkheid aanbieden om sociaal te differentiëren tussen tinten en kleuren,
- 3 zelfstandigheid in groepsgedrag methodisch aan te pakken,
- 4 de flexibele rol van de docent om autonomie te bevorderen te versterken,
- 5 gedrag in de groep als kwaliteit beter te kunnen beoordelen en te volgen.

7-sprong	1	2	3	4	5	6	7
Verantwoordelijkheid nemen	Docent geeft opdrachten en taken en leerling voert deze zo goed mogelijk uit	Docent stelt vragen en leert leerling na te denken over hetgeen hij/zij doet	Leerling stelt vragen aan de docent over inhoud van taak en rol	Leerling stelt vragen aan medeleerlingen en gaat de communicatie aan	Leerling tracht beter resultaat te halen door zelf kritisch te zijn	Leerling ziet verbeterpunten en brengt die naar voren en onderhandelt daarover	Leerling is zelfkritisch en kritisch naar anderen voor een bepaald resultaat

▲ *Zevensprong 'verantwoordelijkheid' Erik Boot*

Kernwoorden

Zportivo, samenwerkend leren, groene spelen

Contact

zportivospeelgedrag@gmail.com

Foto's

Erik Boot